

MADENCİLİK FAALİYETLERİNDEN OLUMSUZ ETKİLENEN MADEN KÖYLÜLERİNİN  
YAŞAM KOŞULLARININ REHABİLİTASYONU İÇİN PİLOT ÇALIŞMA

**TAVŞANLI-TUNÇBİLEK HAVZASI**  
**ÖMERBEY MAHALLESİ**  
**ALAN ARAŞTIRMASI**

*Nilüfer DERSAN* (Ekonomist)

*İbrahim TUĞRUL* (Sosyolog)

Bu kitap İsviçre Kalkınma ve İşbirliği Ajansı (SDC) tarafından desteklenen "TÜRKİYE'DE SÜRDÜRÜLEBİLİR MADENCİLİK POLİTİKALARININ ve UYGULAMALARININ GÜÇLENDİRİLMESİ" çalışması kapsamında yayınlanmıştır.

## **KIRSAL KALKINMA DİZİSİ No:3**

DİZGİ ve TASARIM DEV.MADEN-SEN Yayın Kurulu

YAYIN TARİHİ: Haziran 2004

ISBN: 975-92283-4-3

BASKI ve CİLT: KANOMAT Ltd. Şti. ANKARA, Tlf: 440 73 72

## **DEV.MADEN-SEN**

Necatibey Cad. Sezenler Sok. No:2/9 Yenışehir/ANKARA

Tlf: 229 77 06

Fax: 229 47 92

e-posta: [bilgi@devmadensen.org](mailto:bilgi@devmadensen.org)

internet adresi: [www.devmadensen.org](http://www.devmadensen.org)

# İÇİNDEKİLER

SUNUŞ.....	5
GİRİŞ.....	7
1. GENEL BİLGİ.....	8
1.1. KÜTAHYA İLİ: SOSYAL VE EKONOMİK GÖSTERGELER.....	8
1.2. TAVŞANLI İLÇESİ: SOSYAL VE EKONOMİK GÖSTERGELER.....	9
1.3. TAVŞANLI-TUNÇBİLEK KÖMÜR İŞLETMECİLİĞİ.....	10
1.4. LİNYİT ÜRETİM HAVZASINDA YAŞANAN TEMEL SORUNLAR.....	10
1.5. MADENCİLİK FAALİYETLERİNİN SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMAYA KATKISI İÇİN YAPILMASI GEREKENLER.....	11
2. ÖMERBEY MAHALLESİ.....	13
2.1. KONUNUN GEÇMİŞİ.....	13
2.2. ULAŞIM VE ALTYAPI ve HİZMETLER.....	14
2.3. EĞİTİM.....	14
2.4. SAĞLIK.....	14
2.5. SOSYAL YAPI.....	15
2.6. TEMEL GEÇİM KAYNAKLARI.....	15
2.6.1. Ücret Geliri.....	15
2.6.2. Hayvancılık ve Tarım.....	16
2.6.3. Diğer Gelir Kaynakları.....	17
2.6.4. Potansiyel Kaynaklar.....	17
2.7. SORUNLAR.....	17
3. DEĞERLENDİRME VE ÇERÇEVE PLAN.....	19
3.1. SÜT İNEKÇİLİĞİ.....	19
3.2. TRİKOTAJ.....	20
3.3. ÖRTÜ ALTI SEBZECİLİĞİ.....	20
3.4. AĞAÇLANDIRMA.....	21
3.5. MAHLEP AĞAÇLARINA VİŞNE AŞILAMASI.....	21
3.6. REHABİLİTASYON ÇALIŞMALARI.....	21
EK: KÜTAHYA İLİ SOSYAL ve EKONOMİK GÖSTERGELER.....	22



## SUNUŞ

"Madencilik sektöründeki istihdamın kendine özgü ve oldukça ayırt edici bazı temel özellikleri vardır. Bu sektördeki çalışmaların hemen bütünü kırsal yörede yer almaktadır. .... İşletilecek kaynağın taşınması, işletmenin başka bir yerde kurulması olanaksızdır. Bu nedenle, istihdam edilecek işçilerin bütünü ya da büyük bölümü çevreden, köylerden sağlanır. Bu yüzden, işçi sınıfı kültürü ve gelenekleri ile karşılaşmamış; **köylülüğün** gelenekselleşmiş kültürü ile yoğrulmuş insanlar olur, maden işçileri.

.... Bu sektördeki istihdamın bir başka yanı **geçici** niteliğidir. Maden yatakları sınırlı kaynaklardır. İşletmeci için en uygunu, ekonomik koşullar elverdiği sürece maden yatağının en kısa sürede çıkarılıp sermayeye dönüştürülmesidir. Bu nedenle, bu tür işletmelerin ömrü birkaç yıl ile birkaç on yıl arasında değişir. ....Kısacası, maden işletmesi yöreye ancak geçici bir istihdam getirir. Çalıştırılan işçilerin birkaçı dışında büyük bölümü işletmenin kapanışından sonra işsiz kalır.

.... Bu sektördeki istihdamın bir başka özelliği de **süreksizliğidir**. Madencilik ürünlerinin fiyatları, dünya pazarlarındaki talep salınımlarına karşı çok duyarlıdır. ....fiyatlar düştüğünde ülkemizdeki gibi küçük ve orta madencilik işletmeleri faaliyetlerini durdurmak zorunda kalır ve koşullar düzeldiğinde yeniden çalışmaya başlar....işçiler de geçici olarak işten çıkarılır ve sonra yeniden işe alınırlar.

.... Köylü topluluklardan alınan, kesintili olarak istihdam edilen ve geçici olarak çalıştırılan insanların bütünü ile işçileşemeyecekleri de açıktır. Bu nedenle, maden işçileri madende çalıştıkları dönemde de köy yaşamından kopamaz, varsa topraklarını ve bu topraklardaki tarımsal üretimlerini sürdürürler."<sup>1</sup>

Kütahya'nın Tavşanlı İlçesinde olduğu gibi büyük ölçekli maden işletmeleri<sup>2</sup> tarafından toprakları istimlak edilerek farklı yerleşim alanlarına yerleştirilen; mekansal, toplumsal ve ekonomik açıdan köklerinden koparılan; üretim sermayeleri bir parça toprak bedeli ve işsiz güçsüz oturacakları yeni ve yabancı bir yerleşim alanı karşılığında ellerinden alınan köylüler maden işletmeciliğinin etkilerini yukarıda aktarılanlardan da ağır biçimde yaşıyorlar.

Madencilik insanlığın üretim faaliyetinin elbette önemli bir parçasıdır. Madencilik elbette yapılmalıdır. Ancak bu faaliyet, burada konu dışı olduğu için sadece değinerek geçeceğimiz olumsuz çevresel etkileri de dahil olmak üzere, toplumun bazı kesimlerinin zarar görmesi pahasına, çocuklarımıza yaşanamaz bir dünya bırakmak pahasına yapılmamalıdır, yapılamaz.

Genel toplumsal çıkarlar gereği yürütülmesi gereken bir üretim faaliyetinin yaratacağı olumsuzlukların öngörülmesi, önlemlerle en aza indirilmesi ya da giderilmesi bu faaliyetten yarar sağlayan toplumun bir sorumluluğu olmak gerekir.

Tüm üretim olanakları ellerinden alınan insanlar yerine getirilmeyen "işe alınma" sözleri ile ancak kısa bir süre oyalanabilirler. Onları, tekrar yaşamlarını kendi kararlarıyla, kendi güçleriyle ve kendi diledikleri biçimde sürdürebilir kılmak kaçınılmaz bir kamu görevidir.

Sermayenin küreselleşme politikaları bu tür kamusal sorumlulukları belleğimizden ve yaşamımızdan silmeyi hedefliyor.

<sup>1</sup> Dev.Maden-Sen Çalışma Programı İlkeler Önerisi, Tahir Öngür, Jeoloji Y. Müh., Dev.Maden-Sen Danışma Kurulu üyesi, 2003, Ankara.

<sup>2</sup> Türkiye Kömür İşletmeleri, Garp Linyitleri İşletmesi, Tunçbilek havzası.

Sendikamız, uzunca bir süredir, işe alınma vaatlerinin kovalandığı hak arama süreçleri ile başlayarak üretimden kopmuş köylü insanlarımızın tekrar üretime kazandırılmasını amaçlayan değişik etkinlikler düzenlediği Kütahya'nın Tavşanlı İlçesi Tunçbilek kömür havzasını yukarıda sözünü ettiğimiz toplumsal sorumlulukların hatırlatılması, yapılabiliğinin gösterilmesi ve nasıl yapılabileceğinin ya da yapılması gerektiğinin araştırılması çalışmaları için pilot alan olarak belirlemiştir.

2004 yılı öncesinde birçok meslek örgütü, demokratik kitle örgütü ve bir bölümü Danışma Kurulumuz'da da yer alan uzman dostlarımızın destek ve katkıları ile yürüttüğümüz çalışmaların bilimsel çalışma ve araştırmalar temelinde yürütülmesi niyetimiz değerli dost, araştırmacı ve yazar Rifat Dağ'ın da katkısı ile İşçi Sağlığı ve İş güvenliği Vakfı'nın (İŞGÜV) değerli yönetici ve uzmanları ile biraraya gelmemizi sağladı.

İŞGÜV'ün bu araştırma ile sağladığı değerli katkı uygulamada da sağlanan birliktelikle devam ediyor.

Bu kitapçıkta istimlak mağduru Tavşanlı köylülerinin yaşadığı ağır yıkımı ve sevgili Nilüfer Dersan ve İbrahim Tuğrul'un, bizim için çok büyük anlam taşıyan, gözlem, değerlendirme ve önerilerini sizlerle paylaşmak istedik.

Katkıda bulunan ve okuyarak eleştiri ve önerilerini ileten herkese teşekkür ederiz.

## **Yönetim Kurulu**

## GİRİŞ

Bu araştırmanın amacı;

i) Tavşanlı-Tunçbilek linyit üretim havzasında kömür üretimi nedeniyle konut ve arazileri istimlak edilerek Ömerbey Mahallesi'ne yerleştirilen Ömerli ve Beke köylülerin mevcut durum analizini yapmak;

ii) madencilik faaliyetinin çevresel etkileri konusunu ana hatlarıyla gözden geçirmek;

iii) araştırma bulgularına dayalı olarak mevcut durumu iyileştirici yönde mali açıdan makul, ekonomik açıdan gerçekçi, toplumsal açıdan kabul edilebilir, çevre duyarlı program önerileri geliştirmektir.

Bu araştırma, Tavşanlı-Tunçbilek linyit üretim havzasında madenciliğin çevresel, ekonomik, sağlıkla ilgili ve sosyal etkilerini, çalışanların sağlık ve güvenliği dahil olmak üzere süreç içinde değerlendirmeye yönelik çalışmaları geliştirmek amacıyla planlanmış olan çalışmaların ilkidir.

Araştırma, İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Vakfı (İSGÜV) ve DİSK'e bağlı Devrimci Maden Arama ve İşletme İşçileri Sendikası (Dev. Maden-Sen) işbirliği ile yapılmıştır. Alan çalışması öncesi İSGÜV ve Dev. Maden-Sen birlikte sorunu tanımlamış ve değerlendirmiş; araştırma alanı ve yöntemi konusunda görüş birliği oluşturulmuştur. Alan çalışmasının kömür işletmeciliği nedeniyle arazileri istimlak edilen ve Tavşanlı'ya 4 km. uzaklıktaki taşlık araziye yerleştirilen Ömerler ve Beke köylülerinin yaşamakta olduğu Ömerbey Mahallesi'nde yapılması birlikte kararlaştırılmıştır.

Araştırma, "Hızlı Kırsal Değerlendirme Teknikleri" kullanılarak yapılmıştır. Araştırma sırasında Ömerbey mahallesinde kadınlarla ve erkeklerle toplantı, birebir görüşme, mahalle içinde gezi yapılmış; Ömerler ve Beke köyleri istimlak alanları ziyaret edilmiştir.

Rapor, Ömerbey mahallesine yerleşmiş olan Ömerli ve Beke köylülerinden alınan bilgiler ve daha önce yapılmış çalışmaların analiz edilmesi sonucu hazırlanmıştır. Raporda mümkün olduğu kadar mahallede yaşamakta olan kadınların ve erkeklerin bakış açısının yansıtılmasına çalışılmış; sosyal ve ekonomik yönden durumlarını iyileştirici çözüm önerilerinin, onların katılımıyla geliştirilmesine özen gösterilmiştir.

**Nilüfer DERSAN**

**İbrahim TUĞRUL**

2004, Ankara

# 1. GENEL BİLGİ

## 1.1. KÜTAHYA İLİ: SOSYAL VE EKONOMİK GÖSTERGELER

Kütahya ili, Devlet Planlama Teşkilatı tarafından yapılan İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması'na göre 2000 yılı itibarıyla 81 il içinde 40. sırada yer almaktadır<sup>3</sup>. 1996 yılında yapılan araştırma sonuçlarına göre ise Kütahya ili 76 il içinde 31. sırada gösterilmiştir<sup>4</sup>. 1996-2000 yılları arasında il sayısındaki beş birimlik artış karşılık gelişmişlik sıralamasında dokuz birimlik gerileme olması Kütahya ilinin sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyinde önemli ölçüde bir iyileşme olmadığını göstergesi olarak yorumlanabilir.

Gelişmişlik endeksine göre yapılan kademeli il grupları içinde ise beş grup içinde Kütahya ili üçüncü derecede gelişmiş iller grubunda yer almıştır. Üçüncü derecede gelişmiş iller grubu, genel olarak yüksek bir gelişme potansiyeline sahip, ekonomik faaliyetlerde tarım sektörünün ön planda olduğu, genellikle il ve bölge ölçeğinde üretim yapan sanayi kuruluşlarının yer aldığı, küçük ve orta ölçekli tesislerin yaygın olarak bulunduğu ve sosyo-ekonomik gösterge değerlerinin ülke ortalamalarına yakın olduğu orta derecede gelişmiş illerden oluşmaktadır. Son yıllarda sanayinin yerel düzeyde yaygınlaşmasında (yöreselleşmesinde) gözlenen önemli gelişmeler, büyük ölçüde bu grupta yer alan illerde gerçekleşmiştir. Büyük çoğunluğu yeni sanayileşen bu iller, hızlı bir gelişme süreci içinde bulunmaktadır<sup>5</sup>.

Coğrafi bölgelere göre yapılan gelişmişlik sıralamasında ise Kütahya ili yedi bölge içinde Marmara'dan sonra ikinci sırada yer alan Ege Bölgesi içindedir. Ege Bölgesi, mevcut sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyi ile oldukça dengeli bir yapı sergilemektedir. Ekonomik ve sosyal sektörlerde gözlenen dengeli gelişme, mekansal düzeyde de geçerlidir. Nüfusun mekansal dağılımından, sanayinin mekansal dağılımına kadar kendi içinde dengeli bir bölgesel gelişme performansı göstermektedir. Bölgede endeks değeri itibarıyla Türkiye ortalamasının altında kalan iki il Afyon ve Kütahya olmakla beraber, bu iller ile diğer iller arasında sosyo-ekonomik gelişmişlik endeksi oranları yakındır. İzmir dışında Ege'de yer alan tüm iller, Türkiye ortalamasına yakın değerler almış olmakla beraber Kütahya ve Afyon ilinin gelişmişlik endeksi eksi değer taşımaktadır<sup>6</sup>. Bu durum bir önceki paragrafta zikredilen "Kütahya ilinin gelişmişlik düzeyinde önemli ölçüde iyileşme olmadığı" savını doğrulamaktadır.

Kütahya ili, 11 977 km<sup>2</sup> yüzölçümü ile Türkiye'nin (769 604 km<sup>2</sup>) %1.6'sını oluşturmaktadır. 1927 yılında Kütahya ili ülke nüfusu içinde %2.2'lik bir paya sahipken 2000 yılında 656 903 nüfusu ile ise ülke nüfusu içinde payı (67 803 927) yaklaşık %1'e düşmüştür. Kütahya ilinin ortalama hanehalkı büyüklüğü 1955 yılında 5.4 kişi iken, 2000 yılında 4.3 kişiye düşmüştür. 1990-2000 yılları arasında Kütahya ilinin yıllık ortalama nüfus artış hızı binde 12.8 olup bu

<sup>3</sup> İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması (2003). T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, Mayıs 2003.

<sup>4</sup> İllerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması (1996). T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, Ağustos 2002.

<sup>5</sup> a.g.e (DPT 2003)

<sup>6</sup> Gelişmişlik endeksine göre Ege Bölgesi illeri sıralaması: İzmir (2.52), Denizli (0.71), Muğla (0.71), Aydın (0.42), Manisa (0.34), Uşak (0.16), Kütahya (-0.20), Afyon (-0.27)

değer gerek Ege Bölgesi (binde 16.2), gerekse Türkiye (binde 18.39 ortalamasının altındadır. Diğer taraftan 2000 yılında Kütahya ilinde doğurganlık hızı 2.19 olmasına karşılık Ege bölgesi için aynı oran 2.17'dir. Kütahya ilinin Ege Bölgesi ortalamasına göre biraz daha yüksek doğurganlık hızına sahip olmasına karşılık yıllık ortalama nüfus artış hızının bölge ortalamasının altında olması Kütahya ilinin yoğun göç verdiğini doğrulamaktadır. Kütahya ilinde merkez ilçe hariç 12 ilçe merkezi bulunmaktadır. İlde bulunan toplam 609 köyden 458'inin nüfusu 500'ün altında olup, köylerin çoğunluğu oldukça az bir nüfusa sahiptir<sup>7</sup>.

Kütahya iline ilişkin Ek'te ayrıntılı olarak verilen bazı ekonomik ve sosyal göstergeler aşağıda belirtilmiştir<sup>8</sup>:

Kütahya ilinde şehirleşme oranı %48.5 olup bu oran hem Ege Bölgesi (%61.48) hem de Türkiye'nin (%64.9) altındadır. Tarım iş kolunda çalışanların toplam istihdama oranı %66.9'dur. Bu oran Ege Bölgesi (%50.48) ve Türkiye'nin (%48.38) üzerindedir. Fert başına imalat sanayiinde yaratılan katma değer Kütahya ilinde 122 Milyon TL olmasına karşılık Ege Bölgesinde 449 Milyon TL, Türkiye'de 350 Milyon TL'dir. Kırsal nüfus başına üretim değeri de Kütahya'da (869 Milyon TL), hem Ege Bölgesi'nde (1341 Milyon TL), hem Türkiye'de (1124 Milyon TL) yaratılan değer altındadır. Kütahya ilinde fert başına gayri safi yurtiçi hasıla (1411 Milyon TL) Ege Bölgesi (2130 Milyon TL) ve Türkiye (1837 Milyon TL) değerinin oldukça altındadır. Kütahya ilinde yeşil kart sahibi nüfus oranı da (%16.49) gerek Ege Bölgesi (%10.84) gerekse Türkiye'nin (%14.93) üzerindedir.

Ekonomik göstergeler itibarıyla Ege Bölgesi ve Türkiye içinde daha az gelişmiş olan Kütahya ilinde 2000 yılında okur-yazar nüfus oranı %89.09'dur. (erkek nüfus %94.6, kadın nüfus %83.5). Bu oranlar Ege Bölgesi ortalamasına oldukça yakın olup Türkiye ortalamasının ise (okur-yazar nüfus %87.30, erkek nüfus %93.9, kadın nüfus %80.6) üzerindedir.

## **1.2. TAVŞANLI İLÇESİ: SOSYAL VE EKONOMİK GÖSTERGELER**

Kütahya iline bağlı Tavşanlı ilçesinin nüfusu 2000 yılı Genel Nüfus Sayımı sonuçlarına göre 99 775 kişidir. Tavşanlı ilçesi, Merkez ilçe (207 905) ve Simav ilçesinden (103 763) sonra en fazla nüfusa sahiptir. Şehir nüfusu itibarıyla ise Tavşanlı ilçesi, Merkez ilçeden sonra şehir nüfusu en fazla olan ilçedir. Tavşanlı ilçesinde şehirde yaşayan nüfus 47 224, köylerde yaşayan nüfus ise 52 551'dir. Yani nüfusun yarısından fazlası köylerde yaşamaktadır. Bununla beraber Tavşanlı ilçesinde son on yılda şehir nüfusu %21.16 oranında artmasına karşılık köy nüfusu %9.97 oranında azalmıştır<sup>9</sup>.

Tavşanlı ilçesine bağlı köy sayısı 107 olup, Kütahya'da en fazla köyü olan ilçedir. Balıköy (2862), Çukurköy (4589), Gurağaç (1835), Kuruçay (1708), Tepecik (2915) ve Tuçbilek (5900) beldelerinin dışındaki köylerde en az nüfus 20 (Elmalı köyü), en fazla nüfus 1513'dür (Ayvalı köyü). Beldeler hariç tutulduğunda köylerde yaşayan nüfus ortalama 324 kişidir. Yüzölçümü büyüklüğüne göre ilk sırada yer alan Tavşanlı ilçesinde nüfus yoğunluğu 52'dir

<sup>7</sup> 2000 Genel Nüfus Sayımı, Kütahya. T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü. Ankara, Haziran 2002.

<sup>8</sup> a.g.e. DPT 2003.

<sup>9</sup> 2000 Genel Nüfus Sayımı, Kütahya. T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü. Ankara, Haziran 2002.

<sup>10</sup>. Kütahya il genelinde erkek nüfusun yarısı 27 yaşından, kadın nüfusun yarısı 28 yaşından gençtir. Köylerde ise erkek ve kadın nüfusun yarısı 29 yaşından gençtir.

Tavşanlı'da ekonomik yaşam oldukça gelişmiş durumdadır. Linyit kömürü madenciliği, termik santral enerji üretimi ve bunların yarattığı hizmet sektörlerinin yanı sıra tarım ve hayvancılık da yaygın bir şekilde yapılmaktadır.

### **1.3. TAVŞANLI-TUNÇBİLEK KÖMÜR İŞLETMECİLİĞİ**

Tavşanlı-Tunçbilek'te Türkiye Kömür İşletmeleri Kurumu Garp Linyitleri İşletmesi Bölge Müdürlüğü'ne (TKİ-GLİ) ait linyit sahalarında 1940 yılından bu yana kömür üretimi yapılmakta olup enerji gereksinimi nedeniyle 1980'lerde üretim artırılmıştır. Günümüzde bu faaliyet 460 km<sup>2</sup> bir alanda devam etmektedir. Gelecekte ise 2500 ha bir alanda üretim yapılması planlanmaktadır. 335 milyon ton rezervi bulunan yılda 3.3 milyon ton linyit kömürü üretilen işletmede yaklaşık 4.500 kişi çalışmakta olup üretimin %55'i 429 MW gücü olan termik santrale, %45'i piyasaya sunulmaktadır. Üretim kapalı ve açık ocak yöntemiyle sürdürülmektedir. 1999 yılında üretimin 2681 bin tonu açık ocaklardan, 560 bin tonu ise yer altından olmak üzere 3241 bin ton (yaklaşık 3.3 Milyon ton) üretim yapılmıştır. 1999 yılı itibarıyla 70 Milyon ton üzerinde (70.441.347 ton) dekapaj (örtü tabakasının kaldırılması) üretimi yapılmıştır<sup>11</sup>. Kasım 2001 ve Şubat 2002 krizleriyle birlikte GLİ'den yoğun bir resen emeklilik süreci başlatılmış olduğundan işçi sayısı bugün itibarıyla 3500-3800 civarına inmiştir.

### **1.4. LİNYİT ÜRETİM HAVZASINDA YAŞANAN TEMEL SORUNLAR**

Tavşanlı-Tunçbilek havzasında yapılan açık ocak üretiminde dekapaj işlemi sonucunda çıkan toprak tarlalara depolanmış ve bu durum köylülerin tarım yapma olanaklarını ortadan kaldırmıştır. Depolama alanlarındaki toprak tabakaları ağırlığa dayanamayıp kaymış, bu da evlerin %50'yi aşan bir oranda tahrip olmasına ve köy yollarının kaybolmasına neden olmuştur<sup>12</sup>.

Tunçbilek'te faaliyet gösteren santrallerin desülfürizasyon sistemleri olmadığından Tunçbilek ve çevresinde ciddi hava kirliliği ve çevre sorunları yaratılmıştır. Santrallerin bacalarından çıkan emisyon, insan sağlığı ve yaşamı ile çevreyi tehdit etmektedir. Santrallerde yakılan kömürün külleri ormanlık alanların koyaklarında depolanmakta, depolamanın ve kül bulutunun yarattığı olumsuzluklar sorunu daha da ağırlaştırmaktadır. Kül barajı, yerleşim alanının üst tarafında bulunmaktadır. Baraja gelen küller önce grayder ile yayılmakta ve bu esnada ortaya çıkan kül bulutu havzaya yayılmaktadır. Sulama ile külün havaya karışması engellenmeye çalışılsa da yeterli olmamaktadır<sup>13</sup>.

Tunçbilek linyit üretim havzasında yer alan Beke, Ömerler, Bozbelen, Demirbilek köyleri ve Güraç Beldesi'nde kömür üretimi ve dekapajdan dolayı toprak kaynakları kullanılamaz hale gelmiş, insanlar yerlerinden yurtlarından olmuştur. Verimli topraklar ve ormanlık alanlar kamulaştırma nedeniyle giderek küçülmüştür. Yamaçlardan dökülen atık toprak, orman üzerinde ciddi tahribat yaratmıştır. Köylerde tarım ve hayvancılık uğraşı bitme noktasına

<sup>10</sup> Nüfus yoğunluğu il genelinde 55 ve il merkezinde 84 iken, ilçelere göre 17 ile 78 kişi arasında değişmektedir. (DİE 2002)

<sup>11</sup> DİSK/Dev. Maden-Sen'in Maden Sahalarına İlişkin Özet Durum Raporu. Ankara, Nisan 2002.

<sup>12</sup> a.g.e.

<sup>13</sup> a.g.e.

gelirken, tarımsal üretimden kopan insanların maden işletmesinde istihdam edilmemesi/edilememesi nedeniyle de işsizlik artmıştır. Uzun yıllardır yaşadıkları bu topraklarda ürettikleri ile geçinen köylüler artık, kendi topraklarında kamyondan düşen veya toplanmamış ya da yanmaya bırakılmış kömürleri topladıkları için kayıt dışı, yüz kızartıcı iş yapan insan muamelesine tabi tutulmaktadırlar<sup>14</sup>.

Beke ve Ömerler köyleri tümüyle kömür rezervlerinin üzerinde kurulmuş olduğundan bu iki köyün arazileri tümüyle istimlak edilmiş ve köylüler göç etmek zorunda bırakılmıştır. Tarım arazilerinin ve yerleşim yerlerinin istimlak edilmesine karşılık, konuya etkili ve uygun bir yeniden yerleşim uygulaması ile yaklaşılmadığından, haneler konutları yanında, üretim ve gelir kaynaklarını da yitirmiş, yoksullaşma süreci başlamıştır. Diğer köyler konutları açısından %50 oranında, tarım alanları açısından %100'lere yaklaşan kayıplarla yüz yüze kalmıştır. Adı geçen köylerde ortalama 200'er hane bulunmakta olup, köy nüfusu da ortalama 700 kişidir<sup>15</sup>.

Tavşanlı-Tunçbilek linyit üretim havzasında madencilik sosyal ve ekonomik yönden insanları mağdur etmiş, sağlıkla ilgili sorunlara yol açmış, çevre ve güvenlik sorunları (atıklar, su ve hava kirliliği, toprak kayması vb.) yaratmıştır. Bu süreçte yenilenebilir kaynaklar; ormansızlaşma, erozyon, toprak kalitesinin bozulması, biyolojik çeşitliliğin kaybı, su akışlarının bozulması, mera kaynaklarının yok olması, yaban çeşitliliğinin azalması vb. etkilerle tahrip olmuştur.

### **1.5. MADENCİLİK FAALİYETLERİNİN SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMAYA KATKISI İÇİN YAPILMASI GEREKENLER**

26 Ağustos-4 Eylül 2002 tarihleri arasında Güney Afrika Cumhuriyeti'nin Johannesburg kentinde düzenlenen Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi'nde uluslararası platformda yürütülen müzakereler sonucu oluşturulan Johannesburg Uygulama Planı'nda madencilik faaliyetinin sürdürülebilir kalkınmaya daha fazla katkıda bulunması için her düzeyde yapılması gerekenler şunlar olarak belirtilmiştir<sup>16</sup>:

a) Madencilik çevresel, ekonomik, sağlıkla ilgili ve sosyal etkilerini, çalışanların sağlık ve güvenliği dahil olmak üzere süreç içinde değerlendirmeye yönelik çalışmaların geliştirilmesi; bu amaçla ilgili hükümetler, hükümetler arası kuruluşlar, madencilik şirketleri, çalışanlar ve ilgili diğer taraflar arasındaki ulusal ve uluslararası ölçekli ortaklıkları ve etkinlikleri geliştirerek madencilikte sürdürülebilir gelişme açısından gerekli olan saydamlık ve sorumluluğun sağlanması;

b) Yerel ve yerli topluluklarla kadınlar dahil olmak üzere ilgili grupların katılımını artırarak bu grupların, ocakların kapatılmasını izleyen rehabilitasyon çalışmaları dahil madencilikle ilgili işlerde daha aktif rol almalarının sağlanması; bu çalışmalarda uluslararası düzenlemelerin gözetilmesi ve sınır aşan önemli etkilerin dikkate alınması;

c) Gelişmekte olan ülkelerle ekonomileri geçiş sürecinde olan ülkelere madencilik ve madenlerin işlenmesi alanında mali ve teknik yardımlar yapılması, bu alandaki kapasitenin geliştirilmesi; bu çalışmalar kapsamına küçük ölçekli madenlerin de alınması; bu arada mümkün ve gerekli olduğu durumlarda maden işlenmesine daha fazla katma değer

<sup>14</sup> a.g.e.

<sup>15</sup> a.g.e.

<sup>16</sup> Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi Johannesburg Uygulama Planı. Ulusal Çevre ve Kalkınma Programı. Ocak 2004.

yaratacak, bilimsel ve teknolojik bilgileri geliştirecek, madencilik çalışmaları yüzünden bozulan alanları rehabilite edecek girişimlerin gerçekleştirilmesi.

Yukarda zikredilen Johannesburg Uygulama Planı'nda da belirtilmiş olduğu gibi madencilik in yenilenebilir doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımını tehdit eden etkilerini azaltabilmek için uygulamaya yönelik somut hedeflerin belirlenmesine ihtiyaç bulunmaktadır. Bilindiği gibi yenilenebilir kaynaklar kırsal kesimdeki insanların yaşamlarında genellikle vazgeçilmez önem taşır. Yenilenebilir kaynakların tahribi belirli yenilenemez kaynakların tükenişine göre insanlık açısından çok daha ciddi sonuçlar verebilecektir<sup>17</sup>. Bu bağlamda doğal kaynakları sistem bütünlüğü içinde değerlendirerek sürdürülebilir doğal kaynak yönetiminin sağlanması yönünde çalışmalar yürütülmemelidir.

Madencilik, bazı durumlarda, çevresel etkilerin yanında önemli sosyal etkiler de doğurmaktadır. Bunların başında madencilik alanında yaşayan insanların, kamulaştırma yoluyla, yerleşim yerlerini, tarım arazilerini, meralarını, ormanlarını vb. geçim kaynaklarını kaybetmesi gelmektedir. Bu kayıpların adil bir biçimde tazmin edilmesi, dolayısıyla madencilik in planlanmasına yeniden iskan eylem planlarının hazırlanmasının da dahil edilmesi ve daha planlama aşamasında yeniden yerleşim uygulamalarının maliyetinin madencilik in maliyetine dahil edilmesi bir zorunluluk olarak görülmelidir.

---

<sup>17</sup> Doğal Kaynakların Sürdürülebilir Kullanımı. Bern Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü, Kalkınma ve evre Grubu, 1995 (Türkiye Kalkınma Vakfı tarafından Ekim 1996'da çevirisi yapılarak çoğaltılmıştır.)

## 2. ÖMERBEY MAHALLESİ

### 2.1. KONUNUN GEÇMİŞİ

Ömerler köyünün kuruluşu yaklaşık beş yüz yıl öncesine dayanmaktadır. Köylüler köyün 150 yıl önce 11 hane olduğunu söylemiştir. 1985 yılı verilerine göre 250 hane ve 1500 nüfusu bulunan köy, kamulaştırma öncesi hububat, anason, haşhaş ve baklagiller için verimli bir araziye sahip; 400 büyükbaş ve 2500 küçükbaş hayvan varlığı olan bir köydü<sup>18</sup>. Mahalleli, köylerinde iken hane başına arazi varlıklarının en az 60-70 dönüm civarında olduğunu söylemiş ve geçmişte hububat tarımı ve hayvancılığı hane içi tüketim amaçlı yaptıklarını, afyon ve anason ürünlerini nakde çevirdiklerini, alışverişlerini de çoğunlukla afyon ve anasona mahsuben yaptıklarını, borçlarını da hasat sonrası ödediklerini ifade etmişlerdir.

Ömerli ve Beke köylerinin konut ve arazi varlıklarının tümüyle kömür rezervlerinin üzerinde olmasından dolayı bu iki köy kamulaştırılarak tamamen ortadan kaldırılmış ve köylüler göç etmek zorunda bırakılmıştır. Beke köyü istimlak edilmiş ve dekapaj toprağı altında kalmış olup artık bir harman (kömürün üzerindeki toprağın alınarak döküldüğü alan) yeridir. Ömerler köyünden 20-25 bin dönüm, Beke köyünden 10 bin dönüm arazi istimlak edilmiştir. 1978-92 yılları arasında yapılan istimlakler sonucu Beke ve Ömerler köyünde yaşayan insanlar Tavşanlı mücavir alanında iskan edilmiştir. Yeniden iskanın yapılmış olduğu, Tavşanlı'ya 4 km uzaklıktaki taşlık araziye Ömerbey Mahallesi adı verilmiştir. Mahallede 1987 yılında devlet tarafından ev yapımına başlanmış ve Beke köyünden 47 hane konut yardımı olarak 1993 yılından itibaren yaptırılan konutlara yerleştirilmiştir. Bu tarihten sonra ise hak sahiplerine konut yardımı yerine, konut yapılacak arsa tahsisi yoluna gidilmiştir. Tahsis edilen arsalarda hak sahipleri tarafından konut yapılmaktadır. Ömerler köyünden olan hanelerin bir kısmı da Dağçeşme, Subaşı, Hanımçeşme ve Beyköy köylerine yerleşmiştir. 20-30 kadar hane de Bursa'ya göç etmiş olup tekstil işleriyle uğraşmaktadır. Ömerler köyünden 352 haneye arsa verilmiş; 162 hak sahibi kendi konutunu yapmış olup kalan hak sahipleri arsalarının üzerine henüz konut inşa etmemişlerdir. Beke köyünden ise 47 haneye konut yardımı yapılmış, 102 haneye arsa verilmiştir. Hak sahibi 102 hanenin 20'si konut yapmış olup diğer araziler boş durumdadır. Köylülerin ifadesine göre Ömerler köyünden 94, Beke köyünden ise 11 olmak üzere toplam 105 hane hak sahibi olmasına karşılık arsa alamamıştır. Köylüler fakir, evli ve çok çocuklu olanlara ev/arsa yardımı yapıldığını, durumları daha iyi görünen 105 hanenin ise yardım alamadığını söylemiştir.

Konutlar için tahsis edilen arazi büyüklüğü ortalama 600 m<sup>2</sup> ile 1 dönüm arasındadır. En büyük konut arazisi 1200 m<sup>2</sup>'dir. Halen mahallede Ömerler köyünden gelmiş 100-110 hane ve Beke köyünden gelmiş 50-55 hane olmak üzere toplam 162 hane bulunmaktadır. Mahallede 162 hanede toplam nüfus 700-800 kişidir. Muhtar 511 kayıtlı seçmenin olduğunu söylemiştir. 4 hanede aile reisi kadındır. 1 hanede ise bir kadın yalnız yaşamaktadır. Ortalama hane büyüklüğü 5 kişidir. Geçim sıkıntısından dolayı geniş aile tipi de mevcuttur.

Konutlar 90 m<sup>2</sup>'nin üzerinde olup genellikle 3 oda, banyo ve mutfaktan oluşmaktadır. Konutların çoğunda bodrum katı bulunmaktadır. Bodrum kat depolama vb. amaçlı olarak, süt inekçiliği yapan hanelerde ise yem depolama ve ahır amaçlı kullanılmaktadır. Ev önlerinde tahsis edilen arsa büyüklüğüne göre bahçe mevcuttur. Bahçelerin bir kısmında az sayıda ağaçlandırma yapılmıştır. Çoğunlukla bahçe ziraati yapılmamaktadır.

<sup>18</sup> DISK/Dev. Maden-Sen'in Maden Sahalarına İlişkin Özet Durum Raporu. Ankara, Nisan 2002.

## **2.2. ULAŞIM VE ALTYAPI ve HİZMETLER**

Ömerler Mahallesi Adronos çayı bitişiğine kurulmuştur. Mahalle Tavşanlı'ya 4 km mesafededir. Ulaşım mahalle içinden geçen minibüslerle yapılmaktadır. Mahallelinin en fazla ilişki kurduğu merkez Tavşanlı ilçesidir. Mahalleye en yakın yerleşimler Beyköy, Moymul mahallesi, Tepecik Beldesi , Derecik ve Ayyalı köyüdür.

Mahallede 3 odalı bir sağlık ocağı bulunmakla birlikte personel yoktur. Mahallede 2 cami, 2 kahvehane, 2 marangoz ve 1 bakkal bulunmaktadır. Köylüler çoğunlukla alışverişlerini Tavşanlı ilçesindeki Akaylar marketten borçlanarak yapmaktadırlar.

Mahalleye 1992 yılında yerleşmeye başlanılmış olmasına rağmen 1997-98 yıllarında elektrik gelmiştir. Mahalleye köyler grubundan elektrik verilmektedir. Su şebekesi mevcut olup her evde su bulunmaktadır. Su, ovadan Köy Hizmetleri İlçe Müdürlüğü tarafından döşenen şebekeden pompa ile getirilmektedir. Suyun temiz ve kaliteli olduğu söylenmiştir. Buna rağmen elektrik parasının yüksekliği nedeniyle Tavşanlı şebeke suyuna bağlanılmak istenilmektedir. Su ve elektrik kesintisi olmadığı söylenmiştir. Mahallede 5-6 hane hariç hanelerin tümünde evlerde telefon bulunmaktadır. Ana arterler çekilmediği için konutların %40'ı kanalizasyona bağlı değildir. Kanalizasyon arıtma olmaksızın dereye akıtılmaktadır. İlçenin çöpü mahallenin çok yakınına dökülmektedir. Çöplerden yayılan koku özellikle yaz aylarında insanları rahatsız etmekte; halk sağlığı için risk yaratmaktadır. Mahalleli, bu nedenlerle çöplüğün mahalle dışına taşınmasını talep etmektedir. Gerek Tavşanlı gerekse de mahalle kanalizasyonun mahalle yakınındaki dereye dökülmesi de aynı şekilde halk sağlığı açısından önemli riskler ortaya çıkarmaktadır.

## **2.3. EĞİTİM**

Mahallede eskiden ilkokul için Moymul Mahallesi'ne gidilmekte olduğu söylenmiştir. Halen mahallede 4 yıl önce açılmış olan 12 derslikli bir ilköğretim okulu bulunmaktadır. Okula civardaki 4-5 köyden de taşımali sistemle öğrenci taşınmaktadır..

Mahallede 50 yaş üzeri 10-12'şer civarında okur-yazar olmayan kadın ve erkek bulunmaktadır. Lise eğitimi için Tavşanlı'ya gidilmektedir. 45-50 erkek, sanat okulu mezunu olup bunların 7'si GLI'de çalışmaktadır. Bir kısmı da Bursa'ya yerleşmiş olup tekstil işçisi olarak çalışmaktadırlar. Halen mahallede 20 civarında sanat okulu mezunu erkek bulunmaktadır. Mahallede üniversite mezunu olmuş 14-15 kadar erkek bulunmaktadır. Üniversite mezunları içinde mahallede yaşayan az olup bir kısmı değişik yerlerde öğretmenlik yapmaktadır. 1 öğretmen de mahallede ikamet etmektedir. 3-4 kız meslek lisesini bitirmiştir. Mahallede 1989 yılında Sümerbank tarafından halıcılık kursu, iki yıl önce de Halk Eğitim Merkezi tarafından dikiş-nakış kursu düzenlenmiştir.

## **2.4. SAĞLIK**

Mahallede sağlık ocağı bulunmasına karşılık donanımı yapılmamış olup sağlık personeli de yoktur. Sağlık ihtiyaçları için ilk tedavi merkezleri Tavşanlı ilçe merkezindeki Devlet Hastanesi ve SSK Hastanesi olmaktadır. Gerek duyulduğunda Eskişehir ve Bursa'ya gidilmektedir. Moymul Mahallesi Sağlık Ocağı tarafından mahallede hamile kadınların periyodik kontrolleri yapılmakta; hamile kadınlar kontrol için ilçe merkezine de gitmektedirler. Çocuk aşıları da mahalleye gelen sağlık görevlileri tarafından yapılmaktadır.

Kadınlar ortalama iki çocuk sahibi olmak istemektedirler. Yoksulluk nedeniyle fazla çocuk istemediklerini söylemişlerdir. Kadınlar doğum kontrol yöntemi kullanmakta, istenmeyen gebeliklerde kürtaja başvurumaktadırlar. Erkekler ise doğum kontrolünü kadınların işi olarak

görmektedir. Bebeklere emdiği kadar anne sütü verilmekte, anne sütünün yanında ya da anne sütü olmadığına hazır mama, pirinç unu, çorba vb. gıdalar verilmektedir

Mahallede en sık rastlanılan sağlık sorunu akciğer rahatsızlıkları olarak belirtilmiştir. Mahallede 2 fiziksel ve 2 zeka özürülü vardır.

## **2.5. SOSYAL YAPI**

Ömerler köyünde 1970'li yıllarda Köy Kalkınma Kooperatifi kurulmuş, ancak 1988 yılında kooperatif kapanmıştır. Mahalle 2 köyün birleşmesinden oluştuğu için mahallede ikili bir yapı vardır. Bu nedenle mahallede Beke ve Ömerler köylülerine ait 2 ayrı cami bulunmaktadır. Camiler, mahalle halkı tarafından ortaklaşa olarak yapılmıştır. Camilerde kadrolu imamlar bulunmaktadır. Köyde 100'den çok hacı vardır. Mahallede düğün ve cenazelerde bir araya gelinmektedir.

Hane içinde kararların kimin tarafından verildiği hanelere göre değişiklik göstermekle birlikte kadınlar, ekonomik özgürlüğü olan kadınların evde sözünün daha fazla geçtiğini söylemişlerdir.

Mahallede kızlarda evlenme yaşının eskiden 15-16 yaş iken 20'ye yükseldiği söylenmiştir. Erkeklerde ise evlenme yaşı çoğunlukla asker dönüşüdür. Evlilikler görücü usulü ve/veya anlaşarak yapılmaktadır. Evliliklerde başlık parası alınmamaktadır. Kız tarafının çeyiz olarak gümüşlük ve koltuk aldığı, oğlan evlendirmenin ise masraflı olduğu söylenmiştir. Evlilik için erkek tarafınca 10-12 Milyar TL harcama yapılmaktadır. 2-3 Milyar TL altın, 6-7 Milyar TL ev eşyası, 2-2.5 Milyar TL düğün ve düğün yemeği için harcanmaktadır. Kadınlar kızlarının evleneceği erkeğin iş, güç ve çevre sahibi olmasını; oğullarının evleneceği kızın ise iyi aile kızı, okumuş, meslek sahibi olmasını istediklerini söylemiştir.

Yapılan görüşmelerden elde edilen izlenime göre mahalleye yerleşen köylüler arasında bir yardımlaşma geleneği bulunmakta, örgütlenmeye açık oldukları anlaşılmaktadır. Bunun en yaygın biçiminin de imece olduğu izlenimi edinilmiştir. Öyle ki, mahalle dışında toplu ahır yapılması gündeme geldiğinde, mahalleli bunu imece usulü ile kendilerinin yapabileceklerini belirtmiştir.

## **2.6. TEMEL GEÇİM KAYNAKLARI**

### **2.6.1. Ücret Geliri**

Mahallede birincil temel geçim kaynağı emeklilik maaşıdır. 100-110 hanede emeklilik geliri vardır. Kapalı ocaklarda TKİ-GLI'de 6-7 kişi, açık ocaklarda 20 kişi çalışmaktadır. Kömür torbalama işi için de zaman zaman mahalleden işçi alınmaktadır.

Köyde halen GLI'nde çalışan 6-7 kişinin durumlarının iyi olduğu ve bunların eline ayda 1 Milyar TL'nin üzerinde para geçtiği söylenmiştir. Emeklilik geliri olan hanelerde ise ortalama aylık gelir 350-500 Milyon TL arasındadır. Açık ocakta çalışanlar ise genelde asgari ücret üzerinden ücretlendirilmekte, kalifikasyona göre aylık net gelir 500 Milyon TL'ye kadar yükselebilmektedir. Bazı hanelerde geçim zorluğundan dolayı evlenmiş erkek ve kız çocuklarla birlikte oturulmaktadır. Diğer bir ifade ile tek emeklilik maaşı ile birden fazla ailenin geçimi sağlanmaktadır.

Mahallede 15-16 kişi Tavşanlı'da günlük olarak inşaat işlerinde çalışmaktadır. Bunlardan 3'ü sıhhi tesisatçı, 3-4'ü elektrik tesisatçısıdır. 10 civarında kişi de kaba inşaat işlerinde çalışmaktadır. Geçen yıl Erdek Belediyesi'nde temizlik işleri için 8-10 kişi çalışmaya başlamıştır. Ancak bu işler, düzenli iş ve gelir sağlamaktan uzak, sosyal güvencesiz mevsimlik işler niteliğindedir

Köyde hiç işi olmayan 23-40 yaş arası 55-60 işsiz bulunmaktadır. Mahallede daimi ücret geliri olmayan 25-30 hane mevcuttur.

### 2.6.2. Hayvancılık ve Tarım

Mahallede 45 hanede 120-130 saf kan inek mevcuttur. Hanelerde ortalama inek sayısı 2'dir. 3-5 ineği olan haneler de mevcuttur. Evlerin bodrum katı ahır olarak kullanılmaktadır. Barınak koşulları iyi olmayıp havalandırma yetersizdir. İneklerin çoğunluğu Montofon ırk olup Alaca ırk ve Holstein ırk inekler de mevcuttur. İneklerde ortalama süt veriminin günlük 25 kg olduğu ifade edilmiştir. Hayvanlar için gerekli kesif yem, süt alımına gelen mandıra tarafından süte mahsuben verilmektedir. Mahalle sakinleri süt alımı yapan 4-5 mandıranın olduğunu ve mandıracılar tarafından süte 400 000 TL/kg bedel ödendiğini söylemişlerdir. Mahallede çok fakir durumda olanların ineği olmadığı; görece iyi durumda olanların ineği olduğu söylenmiştir.

Mahalleye yakın Moymul ovasında, Moymul mahallesi ile ortaklaşa olarak hayvan otlatılmasına Kaymakamlık tarafından izin verilmektedir. Moymul ovasına otlatma için gelen Yörük köylerinden ise otlak parası alınmaktadır. Mart ayından Kasım ayına kadar inek sahipleri tarafından ineklerin otlatılması için çoban tutulmakta ve inek başına çoban için ayda 5 Milyon TL ödenmektedir. Hayvanlara köye gelen veteriner tarafından ücret karşılığı, garantili tohumlama yapılmaktadır. Hayvan bakımı ve sağımı, barınak temizliği, yem satın alma, süt satışı vb. işler tümüyle kadınlar tarafından yapılmaktadır. Süt satışından elde edilen gelir de kadınların eline geçmektedir. Kadınlar elde ettikleri geliri yem alımı, ev ihtiyaçları, çeyiz vb. masraflar için kullanmaktadır.

İneklere günde 10 kg kesif yem, 10 kg saman verildiği ifade edilmiştir. Mandıra tarafından 50 kg/lık çuvalar içinde getirilen yemin çuvalına 22 milyon 500 bin TL, saman için ise 150 bin TL/kg ödenmektedir. Yalnızca dışardan alınan yem gideri dikkate alınarak yapılan kaba bir hesaplamada süt satışından elde edilen gelirle yem bedeli arasındaki fark 120 milyon TL/ay olarak bulunmuştur (Tablo-1). Bu meblağa çoban, veterinerlik, ilaç vb. giderler dahil edilmemiştir. Nisan ve Kasım ayları arasında 6 ay süreyle çoban tutulduğundan, bu aylarda yem giderinde önemli bir azalma olduğu dikkate alındığında, inek başına ortalama gelirin 130-150 Milyon TL/ay civarında olacağı söylenebilir. Buzağı geliri de dikkate alındığında bu meblağ daha da yükselecektir. 2 aylık buzağı bedelinin 250-300 Milyon TL olduğu ifade edilmiştir. Bu durumda yıllık ortalama gelir daha da yükselmektedir. Montofon ve Alaca inek alım bedeli ise 2.5-3 Milyar TL civarındadır.

**Tablo-1 Süt İnekçiliği Yem Alım Gideri-Süt Geliri**

AÇIKLAMALAR	Kg/Gün	Kg/Ay	Birim Fiyat (x1000 TL)	TOPLAM (AY)
Konsantre Yem	10	300	450	135.000
Saman	10	300	150	45.000
TOPLAM YEM GİDERİ				180.000
SÜT GELİRİ	25	750	400	300.000
<b>GELİR-YEM FARKI</b>				<b>120.000</b>

Bazı hanelerde bahçe içinde keçi ve tavuk beslenmektedir.

Mahallede 4 traktör, 4 pulluk, 2 harman makinesi, 3 patos olduğu ifade edilmiştir. Mahallede 6-7 hane, baharın gelmesiyle birlikte köylerine gitmekte, Ömerler köyündeki kamulaştırılmış

arazilerinde tarım ve hayvancılık yapmakta, kış mevsimi geldiğinde tekrar mahalleye dönmektedir. 3-4 hane ise traktörle köye giderek tarla işleri yapmaktadır. Sulama yapılmayan arazide arpa, buğday, nohut, mercimek, mısır, fiğ ekimi yapılmaktadır. Sulanabilir arazide ise sulamalı tarım yapılmaktadır. Köyün tamamı kamulaştırılmış olduğu için kaçak ve fiili olarak köyde ikamet edilmekte ve tarla işleri yapılmaktadır. TKİ-GLİ tarafından köyde henüz bir faaliyet yürütülmediğinden (dekapaj sahası olarak kullanılmadığı ya da kömür üretimi yapılmadığı için), köyde az sayıda hane tarafından tarla işleri yapılmasına TKİ-GLİ tarafından göz yumulmaktadır. Köyde oturulabilir durumda olan ev sayısı 10'u geçmemektedir. Geri kalan evlerin tamamı yıkık durumdadır.

Mahallede hayvanı olan hanelerde kadınlar ve erkekler ot biçimine gitmektedir. Ev bahçelerinde ot amaçlı fiğ ve kış sebzesi ekimi yapılmaktadır. Suyun pahalı olması nedeniyle yaz ekimi yapılmamaktadır. Mahallede 1 kişi sondajla su çıkardığını söylemiştir.

### **2.6.3. Diğer Gelir Kaynakları**

1 hanede, trikotaj makinesinde ipi tüccar tarafından verilmek suretiyle kazak örülmekte ve dikiş işlemi yapılmadan Bursa'da bir tüccara satılmaktadır. Bu işi yapan hane takımı 1 milyon TL üzerinden bir günde 20 takım dokuduğunu ve trikoya Bursa'dan talebin yüksek olduğunu söylemiştir. Trikoculuğun mahallede daha çok hane tarafından yapılması durumunda pazar sıkıntısı yaşanmayacağı ifade edilmiştir. Hane reisinin ifadesine göre günde 20 takım üzerinden aylık kazancı 600 Milyon TL'yi bulmaktadır.

Kadınların bir kısmı tarafından dantel vb. elişleri yapılmakta, mahalle içinde ya da Tavşanlı'da tanidik tüccarlara satılmaktadır.

### **2.6.4. Potansiyel Kaynaklar**

Mahalleli Ömerler ve Bozbelen köylerinde 50 000 kadar vişne ağacı, Gurağaç ve Demirbilek köylerinde 70 000 kadar mahlep ağacı olduğunu söylemiştir. Ağaçlandırma 10 yıl kadar önce TEMA Vakfı tarafından yapılmıştır. Ayrıca henüz kömür çıkarma veya dekapaj alanı olarak kullanılmaya başlanmamış olan Ömerler köyündeki 20 bin dekar üzerindeki tarıma elverişli arazi değerlendirilebilir bir kaynak niteliğindedir. Buna ek olarak dekapaj alanlarının da rehabilite edilerek yeniden tarıma kazandırılması mümkün olabilecektir.

Ömerbey mahallesinde konutların etrafında da önemli miktarda arazi bulunmaktadır. Uygun çözümlerle bunların ev arkası bahçecilik/yem bitkileri üretimi/örtü altı sebzeçilik vb. dönüştürülmesi, üzerinde durulması gereken bir konudur.

## **2.7. SORUNLAR**

Mahallede yaşayan kadınlar ve erkekler temel sorunlarının istihdam olanaklarının olmayışı/işsizlik olduğunu ifade etmiştir. Mahalleli geçmişte köylerinde iken tarım ve hayvancılık yaptıklarını ve bunun yanı sıra TKİ-GLİ'de çalıştıklarını ve sosyal ve ekonomik yönden kendilerini güvenli hissettiklerini söylemişlerdir. Arazilerinin kamulaştırılmaları sonrası yerlerinden yurtlarından olduklarını; yerleştirildikleri bu mahallede yapacak işleri olmadığını, özellikle erkeklerin işsiz olmaları nedeniyle aile içinde ekonomik zorluklar ve geçimsizlik yaşandığını ifade etmişlerdir. Kadınlar en büyük sorunlarının/şikayetlerinin erkeklerin işsizliği olduğunu, erkeklerin sabahtan akşama kadar kahvede oturduklarını, öğle yemeği için bile eve gelmediklerini, akşamları da yemekten sonra yine kahveye gittiklerini, işi, gücü ve paraları olmadığı için erkeklerin eve gelmeye çekindiklerini, eve geldiklerinde de kavga çıkardıklarını/şiddete başvurduklarını söylemişlerdir. Kadınlar kendilerine yapılacak en iyi işin erkeklerin işlendirilmesi olacağını, ancak 40 yaş üstünün GLİ'ye alınmayacağı şeklindeki söylentilerden dolayı rahatsız olduklarını dile getirmişlerdir. Ayrıca işe alımlarda

mahalleye öncelik tanınmadığından, GLİ'ye yabancı işçi alınmasından dolayı şikayetçi olmuşlardır.

Mahalleli 2510 sayılı İskan Yasası'na göre yerleştirilerek şehrsel iskana alındığı için Orman İdaresi'nden kendilerine odun tahsisi yapılmamakta, zati yardım alamamaktadır. Mahalleli köylerinde iken hane başına yılda 3 gün süreyle 3 ton odun kesme izni verildiğini ifade etmiştir. Mahalleli kömür istihkakı da alamadıklarını belirtmiştir. Bekçiler tarafından korunduğu için kömür toplamaya gidemediklerini, zaten kömür alanının da kendilerine uzak olduğunu söylemişlerdir. Mahalleli, geçmişte kömür alanında yaşamış olmalarına rağmen odun ve kömürü dışardan almak zorunda kalmalarından ötürü serzenişte bulunmuştur.

Kadınların yoksulluktan çok fazla etkilendikleri ve erkeklere göre yoksulluklarını daha fazla dışa vurdukları gözlenmiştir. Kadınların bir kısmı yoksulluktan dolayı evde yemek pişiremediklerini ve bu nedenle çocuklarının zayıf olduğunu söylemiştir. Kadınlar Tavşanlı'ya gidiş-dönüş minibüs ücretinin 1 Milyon TL olduğunu, bu parayı veremedikleri için yürüyerek gidip geldiklerini söylemiş ve *"parası olanlar var ki minibüs gidip geliyor"* diyerek minibüsün mahalle arasından geçmesinden duydukları rahatsızlığı dile getirmişlerdir.

Mahalleli şehir suyu üzerinden su paralarını ödediklerinden dolayı su faturalarının yüksek geldiğinden şikayet etmiş ve bu nedenle de ev önündeki bahçelerine hiçbir şey ekemediklerini/dikemediklerini söylemişlerdir. Kadınlardan biri 4 nüfuslu olan evine 19 Milyon TL su faturası geldiğini, bunun hane bütçelerini sarstığını söylemiştir. Benzer şekilde elektrik faturasının yüksekliği nedeniyle televizyonu açamadıklarını söylemişlerdir. Kadınlar, Tavşanlı ilçe merkezinde mahalle aralarında çeşme olduğunu ve kendi mahallelerine de Belediye tarafından çeşme yapılmasını istediklerini ifade etmiştir. Bu konuda çok fazla istekli olmaları suyu ücretsiz olarak bulaşık, çamaşır, bahçe sulama vb. işler için kullanmak istemeleri şeklinde yorumlanmıştır. Kadınlar ekmeği de dışardan un satın alarak yaptıklarını ve bu şekilde ayda 90 milyon TL yerine 30 Milyon TL ödediklerini ve dolayısıyla aile bütçesine katkıda bulduklarını söylemişlerdir.

Mahallelin en çok şikayet ettiği bir diğer konu çöp kamyonlarının mahalleye çok yakın bir alana boşaltılması ve mahallenin ilçenin çöplüğü olarak kullanılması olmuştur. Kanalizasyon sorunun çözülmeşi de bir diğer önemli sorun olarak dile getirilmiştir.

Sonuç olarak kadınlar ve erkekler linyit işletmeciliğinin kendileri için işsizlik ve parasızlık yarattığını söylemişler ve bu durumdan şikayetçi olduklarını ifade etmişlerdir. Bu ve benzeri göstergeler, mahallede özellikle düzenli ücret geliri olmayan hanelerde yaşam koşullarının yoksulluk alt sınırında olduğu şeklinde yorumlanmıştır.

### 3. DEĞERLENDİRME VE ÇERÇEVE PLAN

Araştırmada, Ömerbey Mahallesi'ne yerleştirilmiş olan Ömerli ve Beke köylüleriyle birlikte, katılımcı bir yaklaşımla sorun alanları tespit edilmiş ve istihdam yaratıcı, işsizliği önleyici, gelir artırıcı program konuları birlikte değerlendirilmiştir. Köylülerle birlikte yapılan görüşmeler ve araştırma sonrası Dev.Maden-Sen'le birlikte yapılan değerlendirme toplantıları sonucu aşağıdaki alanlarda programlar önerilmektedir:

#### 3.1. SÜT İNEKÇİLİĞİ

Mahallede hanelerin 1/3'ünde süt inekçiliği yapılmakta, aile ekonomisine önemli bir nakit girişi sağlanmaktadır. Mevcut durumda süt inekçiliği ekonomik yönden göreceli olarak durumu daha iyi haneler tarafından yapılabilmektedir. Süt 4-5 mandıra tarafından satın alındığından pazar sorunu yaşanmamaktadır. Mahallede yaşayan yoksul hanelerin süt inekçiliği yapmaya istekli oldukları gözlenmiştir. Ancak bu haneler yoksul oldukları için süt inekçiliği yapamadıklarını, saf ırk inek edinebilmeleri için uygun koşullarda geri ödemeli alım imkanları olduğunda süt inekçiliği yapmaya istekli olduklarını ifade etmişlerdir.

İSGÜV ve Dev. Maden-Sen arasında yapılan değerlendirme toplantılarında konunun çok boyutlu olarak ele alınmasının gerekliliği üzerinde durulmuş; konuya ilişkin olarak aşağıdaki görüşler oluşturulmuştur:

- Konu kapsamında ve diğer imkanlar konusunda Sosyal Yardımlaşmayı ve Dayanışmayı Teşvik Fonu (SYDTF) yetkilileriyle görüşülmüş ve SYDTF Sosyal Riski Azaltma Projesi (SRAP) kapsamında yoksul hanelere yönelik olarak hane başına 2000 ABD Doları tutarında girişimciliği destekleme fonu kullanılabilirliği belirtilmiştir. Bireysel olarak ya da en fazla 30'ar kişilik olmak üzere gruplar halinde ilçe Kaymakamlığına yapılacak başvuruların uygun bulunması durumunda fondan yararlandırılabilirliği belirtilmiştir. Fon özellikle süt inekçiliğinde, grup başvurularına öncelik tanımakta, başvuru sahipleri birbirlerine müşterek ve müteselsil kefil olmaktadır. Paranın geri ödemesi ise TL cinsinden birinci yıl ödemesiz sonraki üç yıl üç eşit taksitle olmaktadır. Adı geçen fona yapılan başvurular olumlu sonuçlanırsa yoksul hanelerin birer baş saf inek edinebilmeleri mümkün olabilecektir.
- Evlerin bodrum katlarında yapılan besicilik kısa vadede önemli sorunlara yol açmamakla birlikte; orta vadede süt inekçiliğinin mahalleye yakın mücavir alanda yapılması uygun olacaktır. Bu durumda kamudan arsa tahsisi talep etme yoluna gidilmelidir. Arsa tahsisinin yapılması ve inek sahipleri arasında görüş birliğinin olması halinde uygun barınak yapımı konusunda finansman sağlama imkanları araştırılmalıdır. Hayvan barınağı konusunda önerilen, her inek sahibi için ayrı bölmelerden oluşan tekniğine uygun barınak inşasıdır. Ancak barınak inşası konusu süt inekçiliğinin belli bir büyüklüğe ulaşmasından sonra önerilmektedir. Çünkü az sayıda hayvanla yapılacak süt inekçiliğinde haneler, evlerinden uzakta yapılacak barınaklar yerine evlerinin alt katında inekçiliğe devam etmeyi seçileceklerdir.
- Halen az sayıda da olsa hanelerin bir kısmı, Ömerli köyündeki kamulaştırılmış arazilerinde tarla işleriyle uğraşmaktadırlar. Özellikle hayvancılık yapan hanelerin yem giderlerinin azaltılması için kamulaştırılmış köy arazilerinde yem bitkileri yetiştiriciliği yapmaları konusunda imkanlar araştırılmalıdır. Çok yıllık bir yem bitkisi olan korunga ekiminin yapılması ve yaygınlaştırılması olanakları araştırılmalıdır.
- Bunun yanı sıra evlerin önünde az da olsa ekim yapılabilecek alan mevcuttur. İlaveten hak sahiplerinin önemli bir bölümü de arsaları üzerine konut yapmamış olduklarından

bu arazilerin de yem bitkileri amaçlı kullanılması mümkün olabilir. Bu durumda özellikle kuruda yem bitkileri üretimi (korunga fiğ vb) yönünde çalışmalar yürütülmelidir.

- Dekapaj alanlarının rehabilite edilerek yeniden tarıma kazandırılması ve buralarda yem bitkileri üretiminin yapılması da üzerinde düşünülmesi gereken bir konudur. Bu yolla süt inekçiliğinin maliyeti düşürülebilecek ve gerek mahalleli gerekse de çevredeki benzer köyler ahalisi için önemli bir gelir kaynağı yaratılmış olacaktır.
- Moymul ovasında Moymul mahallesi ile ortaklaşa olarak otlatma yapılmaktadır. Kaymakamlık, yerel yönetim, SRAP vb kaynaklar araştırılarak Moymul merasının ıslahı yönünde çalışmalar yürütülmelidir. Bunun yanı sıra dönüşümlü otlatma vb. sistemlerle meraların korunması sağlanmalıdır.
- Hanelerde süt inekçiliği konusunda bakım, besleme, sağım, yem alımı, süt satışı dahil tüm işler kadınlar tarafından yapılmaktadır. Hanelerin süt inekçiliği yönünde fondayararlanabilmeleri durumunda tekniğine uygun hayvancılık yapabilmeleri yönünde hem fondayararlanan hanelerde kadınlara, hem de halen süt inekçiliği yapmakta olan kadınlara yönelik olarak uygulamalı ve teorik eğitim programları düzenlenmelidir. Hayvancılık eğitiminin paralelinde yapılacak girişimcilik eğitimi kadınların girdi kullanımını, maliyet, satış ve pazarlama vb temel konularda bilgi edinmelerine ve daha rasyonel işletmecilik yapabilmelerine yardımcı olacaktır. Eğitim programları için SYDTF-SRAP, AB vb. fon sağlayıcılardan kaynak bulma imkanları olabilecektir. Eğitim programları sırasında eğitime katılanların yemek, ulaşım vb. giderleri sağlanan bütçeden karşılanabilmektedir.

### **3.2. TRİKOTAJ**

Mahallede yapılan görüşmede 1 hanede trikotaj makinesinde sipariş üzerine örgü yapıldığı ve Bursa'daki tüccarlardan bu yönde talep olduğu ifade edilmiştir. Hane tarafından trikotaj makinesi alım bedelinin 1700 ABD Doları civarında olduğu belirtilmiştir. SYDTF ile yapılan görüşmede yoksul hanelere trikotaj makinesi alımı için de 2000 ABD Doları destek sağlanabileceği belirtilmiştir. Trikotaj makinesi alımlarında bireysel başvuruların kabul edilebileceği ve bu durumda kefil istenmediği belirtilmiştir. Bu durumda yoksul haneler için talep edildiğinde uygun koşullarda trikotaj makinesine sahip olma imkanı olabilecektir. Trikotaj konusuna ilgi duyulursa ve hanelerin bir bölümü trikotaj makinesi edinirse bu durumda eğitim konusunda hanelere yardımcı olunmalıdır.

Bu konuda da başvuruların uygun bulunması halinde ilçe kaymakamlığı ya da diğer kaynaklar vasıtasıyla trikotaj makinesi kullanımına yönelik eğitim yapılmalıdır. Trikotaj işi yapacak olanlara da süt inekçiliğinde olduğu gibi girişimcilik eğitimi verilmelidir.

### **3.3. ÖRTÜ ALTI SEBZECİLİĞİ**

Konut arazileri 600m<sup>2</sup> ile 1200m<sup>2</sup> arasındadır. Ev önlerinde örtü altı sebzeçiliği için uygun büyüklükte arazi mevcuttur. Ev önlerinde 100m<sup>2</sup>-200m<sup>2</sup> büyüklükteki alanlarda örtü altı sebzeçilik yapılarak erken ürün yetiştiriciliği yapılması durumunda, Tavşanlı ilçe merkezine de çok yakın olunduğundan önemli bir pazar sıkıntısı yaşanmayacak ve hane ekonomisine için önemli bir gelir kaynağı yaratılabilecektir. Özellikle domates, biber ve salatalık ürün satışında sorun yaşanmayacağı düşünülmektedir. Ancak bu konuda en önemli engel suyun pahalı olmasıdır. Bir hane sondaj yaparak su çıkardığını söylemiştir. Sondaj vasıtasıyla su çıkarma olanakları ve sondaj maliyeti konusunda yapılacak etüt sonucu fizibil/maliyet etkin bulunursa örtü altı sebzeçiliğinin geliştirilmesi konusu üzerinde ciddiyetle durulmalıdır. Mahalleli ile yapılan görüşmede bu konuya istekli oldukları gözlenmiştir. Örtü altı sebzeçiliği için de yukarıdakilere benzer şekilde SRAP kaynaklarından üreticilerin yararlandırılabilmesi

mümkün olabilecektir. Böyle bir durumda üreticilere yönelik olarak ürün yetiştirme ve girişimcilik konusunda eğitim programları düzenlenmelidir.

### **3.4. AĞAÇLANDIRMA**

Ev önü bahçelerini örtü altı sebzeçiliği için kullanmanın mümkün olmadığı durumlarda ev önlerinde fidan dikimi yapılmalıdır. Fidan dikimi yapılırsa çok fazla çeşitlendirmeye gidilmemesi pazarlama açısından kolaylık sağlayacaktır. Örneğin, yöreye uygun olduğu düşünülen vişne/kiraz ağaçlandırılması yapılması durumunda, mahalle bu ürünler için merkez olabilecek ve ürün satışı daha kolay yapılabilecektir.

### **3.5. MAHLEP AĞAÇLARINA VIŞNE AŞILAMASI**

Mahalleli ile yapılan görüşmede Güragaç ve Demirbilek köylerinde TEMA Vakfı tarafından 10 yıl kadar önce dikilen 70 000 kadar mahlep ağacı olduğunu söylenmiştir. Mahlep ağaçlarına vişne fidanının aşılabilirliği, konu uzmanlarının görüşü alınarak etüt edilmektedir. Yapılabilirliği uygun görülürse, mahallede yaşayan işsiz gençlere yönelik olarak düzenlenecek mahlep ağaçlarına vişne aşılması eğitimi hem gençlerin meslek öğrenmelerine fırsat yaratacak hem de eğitim süreci boyunca gelir elde etmelerine olanak sağlayacaktır. Bu konuda yapılacak bir çalışma için SRAP ya da AB kaynaklarından finansman sağlanabileceği düşünülmektedir. SRAP tarafından "Toplum/Topluluk Yararına İşler İçin Geçici İstihdam Olanakları" bileşeni kapsamında bu tür projeler için destek verilebileceği ifade edilmiştir. Bu kapsamda toplam bütçe 50 000 ABD Doları aşmayacak şekilde, asgari ücret üzerinden kişi başına eğitim süresi boyunca toplam 1000 ABD Doları ödeme yapılabilmektedir. İŞKUR programlarına ise katılımcılara eğitim süresi boyunca asgari ücret üzerinden ödeme yapılabilmektedir.

### **3.6. REHABİLİTASYON ÇALIŞMALARI**

Ömerbey Mahallesi'nde yaşayan Ömerler ve Beke köylülerinin mevcut durumunu analiz etmeye yönelik olan bu araştırma, İSGÜV ve Dev.Maden-Sen işbirliğiyle yapılmış olan çalışmaların ilkidir. Bu çalışmada başlangıç noktası olarak öncelikli sorun alanı olan işsizlik ve istihdam sorunlarına çözüm getirici ve bu yolla kısa dönemde hanelerin ekonomik yönden durumlarını iyileştirici çalışma konuları üzerinde odaklanılmıştır.

Johannesburg Uygulama Planı'nda<sup>19</sup> -bu raporun ilk sayfalarında da belirtildiği gibi- madencilik çevresel, ekonomik, sağlıkla ilgili ve sosyal etkilerini, çalışanların sağlık ve güvenliği dahil olmak üzere süreç içinde değerlendirmeye yönelik çalışmaların geliştirilmesi her düzeyde yapılması gerekenler olarak belirtilmiştir. Konunun bu çerçevede ele alınarak Tavşanlı-Tunçbilek linyit üretim havzasında, havza temelli ve rehabilitasyon çalışmalarını içerecek kapsamlı bir alan çalışması yapılmalı ve elde edilen bulgulara dayalı olarak sosyal, ekonomik ve çevresel boyutları içeren bütünlüklü bir alt-bölge gelişme planı ve planın uygulanmasına yönelik bir eylem planı hazırlanmalıdır.

---

<sup>19</sup> Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi Johannesburg Uygulama Planı. Ulusal Çevre ve Kalkınma Programı. Ocak 2004.

## EK: KÜTAHYA İLİ SOSYAL VE EKONOMİK GÖSTERGELER

KAYNAK: DPT İLLERİN VE BÖLGELERİN SOSYO\_EKONOMİK GELİŞİMİŞLİK SIRALAMASI ARAŞTIRMASI (2003)

YIL	BİRİM	DEĞİŞKEN	KÜTAHYA	EGE	TÜRKİYE
<b>DEMOGRAFİK GÖSTERGELER</b>					
2000	Kişi	Toplam Nüfus	656 903	8 938 781	<b>67 803 927</b>
2000	Yüzde	Şehirleşme Oranı	48,54	61,48	<b>64,90</b>
1990-00	Binde	Yıllık Ortalama Nüfus Artış Hızı	12,81	16,29	<b>18,29</b>
2000	Kişi/Km2	Nüfus Yoğunluğu	55	100	<b>88</b>
2000	Adet	Doğurganlık Hızı	2,19	2,17	<b>2,53</b>
2000	Kişi	Ortalama Hanehalkı Büyüklüğü	4,34	3,81	<b>4,50</b>
<b>İSTİHDAM GÖSTERGELERİ</b>					
2000	Yüzde	Tarım İş Kolunda Çalışanların Toplam İstihdama Oranı	66,90	50,48	<b>48,38</b>
2000	Yüzde	Sanayi İş Kolunda Çalışanların Toplam İstihdama Oranı	9,89	13,84	<b>13,35</b>
2000	Yüzde	Ticaret İş Kolunda Çalışanların Toplam İstihdama Oranı	4,81	10,10	<b>9,67</b>
2000	Yüzde	Mali Kurumlar İş Kolunda Çalışanların Toplam İstihdama Oranı	1,08	2,64	<b>3,11</b>
2000	Yüzde	Ücretli Çalışanların Toplam İstihdama Oranı	27,99	43,26	<b>43,52</b>
2000	Yüzde	Ücretli Çalışan Kadınların Toplam İstihdama Oranı	2,89	10,42	<b>8,81</b>
2000	Yüzde	İşverenlerin Toplam İstihdama Oranı	1,30	2,62	<b>2,61</b>
<b>EĞİTİM GÖSTERGELERİ</b>					
2000	Yüzde	Okur-Yazar Nüfus Oranı	89,09	89,78	<b>87,30</b>
2000	Yüzde	Okur-Yazar Kadın Nüfusun Toplam Kadın Nüfusa Oranı	83,49	84,20	<b>80,62</b>
2000	Yüzde	Üniversite Bitirenlerin 22+ Yaş Nüfusa Oranı	5,08	8,42	<b>8,42</b>
2000-01	Yüzde	İlkokullar Okullaşma Oranı	81,41	100,07	<b>98,01</b>
2000-01	Yüzde	Liseler Okullaşma Oranı	31,93	39,67	<b>36,92</b>
2000-01	Yüzde	Mesleki ve Teknik Liseler Okullaşma Oranı	26,03	25,35	<b>20,49</b>

<b>YIL</b>	<b>BİRİM</b>	<b>DEĞİŞKEN</b>	<b>KÜTAHYA</b>	<b>EGE</b>	<b>TÜRKİYE</b>
<b>SAĞLIK GÖSTERGELERİ</b>					
2000	Binde	Bebek Ölüm Oranı	40,00	40,13	<b>43,00</b>
2000	Hekim	Onbin Kişiye Düşen Hekim Sayısı	5,98	14,81	<b>12,70</b>
2000	Diş Hekimi	Onbin Kişiye Düşen Diş Hekimi Sayısı	0,70	2,93	<b>2,22</b>
2000	Adet	Onbin Kişiye Düşen Eczane Sayısı	2,02	3,80	<b>2,94</b>
2000	Adet	Onbin Kişiye Düşen Hastane Yatağı Sayısı	18,31	23,13	<b>23,04</b>
<b>SANAYİ GÖSTERGELERİ</b>					
2000	Adet	Organize Sanayi Bölgesi Parsel Sayısı	148	3 439	<b>28 726</b>
2000	Adet	Küçük Sanayi Siteleri İşyeri Sayısı	817	13 941	<b>81 302</b>
2000	Adet	İmalat Sanayii İşyeri Sayısı	50	1 969	<b>11 118</b>
2000	Adet	İmalat Sanayii Yıllık Çalışanlar Ortalama Sayısı	8 096	187 282	<b>1 130 488</b>
2000	Beygir Gücü	İmalat Sanayii Kurulu Güç Kapasite Miktarı	121 940	2 014 306	<b>13 478 078</b>
2000	Kws	Fert Başına İmalat Sanayii Elektrik Tüketimi	211	823	<b>550</b>
2000	Milyon TL	Fert Başına İmalat Sanayii Katma Değeri	112	449	<b>350</b>
<b>TARIM GÖSTERGELERİ</b>					
2000	Milyon TL	Kırsal Nüfus Başına Tarımsal Üretim Değeri	869	1 341	<b>1 124</b>
2000	Yüzde	Tarımsal Üretim Değerinin Türkiye İçindeki Payı	1,10	17,26	<b>100</b>
<b>İNŞAAT GÖSTERGELERİ</b>					
2000	Adet	Daire Sayısı	154 313	2 557 077	<b>16 235 830</b>
2000	Yüzde	Su Tesisatı Bulunan Daire Oranı	97,04	96,92	<b>96,60</b>
<b>MALİ GÖSTERGELER</b>					
2000	Yüzde	GSYİH İçindeki Pay	0,74	15,28	<b>100</b>
2000	Milyon TL	Fert Başına Gayri Safi Yurt İçi Hasıla	1 411	2 130	<b>1 837</b>
2000	Adet	Banka Şube Sayısı	55	1 284	<b>7 786</b>

<b>YIL</b>	<b>BİRİM</b>	<b>DEĞİŞKEN</b>	<b>KÜTAHYA</b>	<b>EGE</b>	<b>TÜRKİYE</b>
2000	Milyon TL	Fert Başına Banka Mevduatı	245	708	<b>939</b>
2000	Yüzde	Toplam Banka Mevduatı İçindeki Pay	0,25	9,95	<b>100</b>
2000	Yüzde	Toplam Banka Kredileri İçindeki Pay	0,24	10,02	<b>100</b>
2000	Milyon TL	Kırsal Nüfus Başına Tarımsal Kredi Miktarı	42	149	<b>138</b>
2000	Milyon TL	Fert Başına Sınai, Ticari ve Turizm Kredileri Miktarı	88	278	<b>392</b>
2000	Milyon TL	Fert Başına Belediye Giderleri	50	78	<b>82</b>
2000	Milyon TL	Fert Başına Genel Bütçe Gelirleri	100	344	<b>464</b>
2000	Milyon TL	Fert Başına Gelir ve Kurumlar Vergisi Miktarı	60	119	<b>165</b>
1995-00	Milyon TL	Fert Başına Kamu Yatırımları Miktarı	161	227	<b>248</b>
1995-00	Milyon TL	Fert Başına Teşvik Belgeli Yatırım Tutarı	1 140	2 475	<b>2 668</b>
1995-00	ABD Doları	Fert Başına İhracat Miktarı	1	3 416	<b>2 249</b>
1995-00	ABD Doları	Fert Başına İthalat Miktarı	10	4 162	<b>3 967</b>
		<b>ALTYAPI GÖSTERGELERİ</b>			
2000	Yüzde	Kırsal Yerleşmelerde Asfalt Yol Oranı	59,56	71,97	<b>45,23</b>
2000	Yüzde	Yeterli İçmesuyu Götürülen Nüfus Oranı	98,49	87,46	<b>84,98</b>
2000	Yüzde	Devlet ve İl Yolları Asfalt Yol Oranı	97,66	98,41	<b>91,28</b>
		<b>DİĞER REFAH GÖSTERGELERİ</b>			
2000	Adet	Onbin Kişiye Düşen Özel Otomobil Sayısı	636	799	<b>652</b>
2000	Adet	Onbin Kişiye Düşen Motorlu Kara Taşıtı Sayısı	1 077	1 423	<b>1 056</b>
2000	Mws	Fert Başına Elk. Tüketim Miktarı	0,92	1,77	<b>1,43</b>
2000	Adet	Fert Başına Telefon Kontör Değeri	1 101	1 898	<b>1 852</b>
2000	Yüzde	Yeşil Karta Sahip Nüfus Oranı	16,49	10,84	<b>14,93</b>